

คำศัพท์โบราณในวรรณกรรมอุรังคธาตุ: ภาพสะท้อนวัฒนธรรมทางภาษาล้านช้าง

ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์¹, วิณา วิสเพ็ญ²

¹นักวิจัยประจำสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
²อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย และผู้เชี่ยวชาญสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
E-mail: ¹Naka609@gmail.com

Received: February 04, 2020

Revised: April 07, 2020

Accepted: April 13, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์และจัดทำอนุกรมศัพท์ในอุรังคธาตุ ฉบับ จ.ศ. 1167 จากการศึกษาพบว่า คำศัพท์และบริบทการใช้คำศัพท์สะท้อนให้เห็นถึงมรดกทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ที่ปัจจุบันบางส่วนได้สูญหายไปแล้ว บางส่วนใช้ในบางท้องถิ่นเท่านั้น ในบทความนี้จึงได้จำแนกและนำเสนอศัพท์ออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) ที่มาของชื่อ ภูกำพร้าว 2) วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งก่อสร้าง เช่น ชะทาย หินมุก อุบมุง เป็นต้น 3) เงินตราโบราณ เช่น เงินดั่ง เงินแป (อีแปะ?) เงินแห่นัน เป็นต้น 4) สัตว์ เช่น เงือก ปลาชุนาก ปลาเปียนไฟ เป็นต้น 5) เครื่องใช้ เช่น ไต้ ไม้สีฟัน โอ เป็นต้น 6) เครื่องแต่งตัว เช่น กระจอน ม้าว วันลักคัง เป็นต้น

คำสำคัญ: อนุกรมศัพท์ อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167 วัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง

Ancient Vocabulary in Urangadhatu: The Reflection of the Lan Chang Culture

Narongsak Rawarin¹, Weenah Weesapen²

¹Researcher, Chief of the Manuscript Conservation GROUP, The Research Institute Northeastern Art and Culture, Mahasarakham University

²Project Supervisor and Expert, The Research Institute Northeastern Art and Culture, Mahasarakham University
E-mail: ¹Naka609@gmail.com

Received: February 04, 2020

Revised: April 07, 2020

Accepted: April 13, 2020

Abstract

This article was a part of the research project entitled the analysis and the making of Isan ancient vocabulary glossary found in the palm-leaf manuscript “Urangadhatu of Junlasakarat 1167” (2348 B.E. or 1805 A.D.). The results showed that the vocabulary list and their contexts reflected the Mekong River Basin culture, which has recently vanished. Some glossaries still existed in some specific areas. The analysis of the current study revealed six categories of ancient words. These categories included 1) the name of Phu Kampra, 2) materials, equipment, buildings, e.g. Satai, Hin Mook, Obmung, 3) ancient money, e.g. Duang (Round coin), Pae (Flat coin), Nhan, 4) animals, e.g. Nguak, Pla Chanak (Sawfish), Pla Pian Fai, 5) utensils, e.g. Tai, Mai See Fun (Toothbrush), Oe, and 6) costumes, e.g. Kra Jon, Pa Sadok, Mao, Wan Lak Kang.

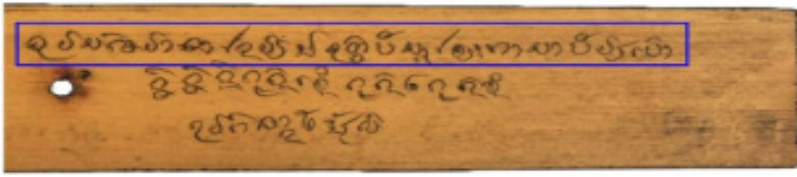
Keywords: Vocabulary Series, Urangadhatu Junlasakarat 1167, Mekong River Basin Culture

บทนำ

ตำนานอุรังคธาตุ หรือตำนานพระธาตุพนม เป็นตำนานที่มีการรับรู้ในวงกว้าง และถูกผลิตซ้ำมาตลอดทั้งในรูปของคัมภีร์ใบลานและหนังสือ หากแต่ข้อมูลรายละเอียดปลีกย่อยซึ่งประกอบขึ้นเป็นตัวตำนานคือคำศัพท์ต่าง ๆ นั้น มีผู้ให้ความสนใจจำนวนน้อย ส่วนใหญ่จะมุ่งไปยังสถานที่ เมือง รอยพระบาท พระธาตุเจดีย์ ที่ปรากฏในตำนาน รวมไปถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพงศาวดาร ประวัติศาสตร์แต่ละยุคสมัย ในบทความนี้เป็นผลพลอยได้จากการจัดทำอนุกรมศัพท์ในตำนานอุรังคธาตุ ซึ่งได้รวบรวมวิเคราะห์ศัพท์รายชื่อ คน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ ในเอกสารใบลานอุรังคธาตุ ฉบับ จ.ศ. 1167 เป็นสำคัญ สิ่งที่ค้นพบจากศัพท์ต่าง ๆ นั้น กลับแสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาโบราณด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น ด้านงานช่างฝีมือและศิลปกรรมสาขาต่าง ๆ รวมทั้งด้านชีววิทยา เงินตรา การซื้อขายและแลกเปลี่ยน ข้าวของเครื่องใช้สำคัญ เป็นต้น

เอกสารชิ้นต้นที่ใช้ศึกษาชุดนี้พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) อดีตเจ้าอาวาส วัดมหาชัย และผู้ก่อตั้งศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รวบรวมและรับมอบจากวัดโพชนสว่าง ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในวันที่ 29 เดือน มกราคม พุทธศักราช 2514 ซึ่งกลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสานได้ดำเนินการถ่ายเป็นสำเนาดีจิตลเอกสารใบลาน เรื่อง **อุรังคธาตุ ฉบับ วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม** ในรหัส L13060 มีจำนวน 5 ผูก (ผูก 1-52 หน้า, ผูก 2-50 หน้า, ผูก 3-51 หน้า, ผูก 4-52 หน้า, ผูก 5-56 หน้า) ขนาด 4.2 x 52 x 5 เซนติเมตร จารด้วยอักษรธรรม ภาษาพื้นถิ่น จำนวน 4 บรรทัด ฉบับลอกขาด สำนวน ร้อยแก้ว ระบุปีที่จาร ศักราช 167 ตัว ปีฉลู ไทยภาษา ปีรับเป่า เดือน 9 ออกใหม่ 8 คำ ชื่อผู้จารและเลขศักราชปรากฏในท้าย **ผูกที่ 1 ลานที่ 26 หน้าที่ 2 (พระ)** ระบุว่า “...เจ้าหัวสีธำเป็นผู้ลิขณาแล” และใบลานแผ่นสุดท้ายของ **ผูกที่ 5 ลานที่ 28 หน้าที่ 2 (นา)** ก็ระบุข้อมูลสำคัญและศักราชไว้เช่นกัน ดังนี้

“5/28/2 (นา)...ก็สระเต็จจบอระบวรควรท่อนี้แลฯ ใผดูให้อย
ใส่หัวแล้วจึงดูเหตุว่าธาตุพระนมเจ้านี้เหมือนดังศัพท์ญญาเจ้าแลฯฯ
จูลรังก็สรราชาได้ ฮ้อย67ตัว ปีสลุ ไทยะภาสา ปีฮับเป่า
-เดือน 9 ออกใหม่ 8 คำแล กองแลงแกไ้คำแล เจ้าสีธำมา เป็นผู้ริจ
จนาแล ขอใ้ฮอดพ่อแม่พี่น้อง นื่องนึ่งคูคนเทิน คูคนๆ คูคนเทิน
-อันนี้อุรังคธาตุ 5 ผูกแล อุรังคธาตุ 5 ผูกแล อุรังคธาตุ 5 ผูกแล อุรังคธา
ตุ 5 ผูกแล”

ภาพที่ 1 ภาพใบลานแสดงข้อมูลปีที่สร้างใบลาน “จรัสสังกักราชาได้ ฮ้อย 67 ตัว
ปีสลุ ไทยะภาษา ปีฮับเป้า” ตรงกับ จ.ศ. 1167 หรือ พ.ศ. 2348
(ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์, 2561: 13)

เมื่อคำนวณศักราชแล้ว ปรากฏว่า ตรงกับ วันเสาร์ ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 9 ปีฉลู
จุลศักราช 1167 หรือพุทธศักราช 2348 ซึ่งคาบเกี่ยวกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
บรมโอรสาธิราชฯ พุทธศักราช 2325-2352) แห่งอาณาจักรสยามกรุงรัตนโกสินทร์ และรัชสมัยพระเจ้าไชย
เชษฐาธิราชที่ 5 (สมเด็จพระเจ้าอนุวงศ์ พุทธศักราช 2348-2371) แห่งอาณาจักรล้านช้าง
เวียงจันทน์ ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 5 และทรงได้รับการยกย่องว่าเป็นพระมหา
วีรกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรล้านช้าง

จากปีศักราชดังกล่าวจึงถือว่าอูรังครธาตุชุดนี้มีความเก่าแก่กว่าฉบับที่เคยจัดพิมพ์
มาแล้วอย่าง อูรังครธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม) ฉบับกรมศิลปากร (2483) ที่ระบุตามท้าย
หนังสือใบลานว่า “อาชญาเจ้าอุปราชา พร้อมด้วยบุตรภรรยาได้จำลองจากฉบับโบราณ สร้าง
ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2404” จึงน่าจะนำมาศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน คล้ายหรือแตกต่างใน
รูปแบบการถอดแปลคำศัพท์ที่ปรากฏ ซึ่งอาจมีข้อมูลบางส่วนขาดหายอาจด้วยข้อบกพร่อง
ด้านการคัดลอก จาร รวมถึงเพิ่มเติมข้อความให้สมบูรณ์มากที่สุด จากการพิจารณาคำที่ใช้
ผู้ศึกษาเห็นว่าวรรณกรรมตำนานซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงนี้ปัจจุบันสูญหายไป
มาก บางส่วนเพียงปรากฏในพจนานุกรมศัพท์โบราณที่ยากจะเข้าถึง ซึ่งผู้ศึกษาจึงคัดและ
จำแนกคำศัพท์โบราณในวรรณกรรม อูรังครธาตุเพียงบางส่วนมาเสนอในบทความดังราย
ละเอียดต่อไปนี้

คำศัพท์โบราณในวรรณกรรมอูรังครธาตุ

จากการรวบรวม วิเคราะห์ศัพท์เกี่ยวกับรายชื่อ คน สัตว์ สิ่งของ สถานที่
ในเอกสารใบลานอูรังครธาตุ จ.ศ. 1167 พบว่า มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาโบราณด้านต่าง ๆ

เช่น ด้านงานช่างฝีมือและศิลปกรรมสาขาต่าง ๆ รวมทั้งด้านชีววิทยา เงินตราการซื้อขาย และแลกเปลี่ยน ข้าวของเครื่องใช้สำคัญต่าง ๆ จึงเสนอรายละเอียดในแต่ละประเด็น ดังนี้

1. ที่มาของชื่อ ฎุกำพำร่า

ความเป็นมาของชื่อ ฎุกำพำร่า หรือ ดอยกัปปันนะคีรี นั้น น้อยคนนักที่จะทราบ ที่มาของชื่อ รู้เพียงว่าในตำนาน ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาสถิต และเป็นสถานที่ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุบูรพพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ อันได้แก่ พระกุกุสันธะ พระโกนา คมนะ พระกัสสปะ โดยจาริตแห่งพระพุทธเจ้าเหล่าสาวกต้องนำเอาพระบรมสารีริกธาตุมา ประดิษฐานไว้ ณ ที่แห่งนี้ ในตำนานระบุไว้ว่าชื่อนี้เกี่ยวข้องกับบุรพกรรมของพระยาติ โคตรบูร แห่งแคว้นสิโคตรบอง ซึ่งได้นำเอาลูกนกไข่เต่า ไข่แล่น มากิน จึงเสียใจปราศจาก พ่อแม่ เมียรัก แต่พระยาตนนี้จักสถาปนาอรังคะธาตุในดอยเข็ญใจหรือฎุกำพำร่า แห่งนี้ ดังข้อมูลที่คัดมานำเสนอ

“...ยาม 1/17/2 (ซี) นั้น พระเจ้าสระเต็ดจจขึ้นอากาศ ลงมาสถิต ดอยกัปปันนะคีรี คือว่าฎุกำพำใน ราตี คีนัน วิสุกัมมะเทวบุดล มาอุปปฏิฐากด้วยอาสนะแล พิดานฮิง แล้วจึงหนีก็มีแล...”

(อรัญคะธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 1 ลาน 17 หน้า 2)

“...อินทราธิราช ว่า ฎุกำพำนี้พระเจ้า อาไส ซึ่งอดีต เหตุแห่ง พระเจ้า 3 ตน มีพระกุกุสันธะ เป็นเค้า พระโกนาคมนะ ถ้วน 2 พระกัสสปะ ถ้วน 3 อันเข้าสู่ nirvan แล้ว อรหันตเจ้าทั้งหลายย่อมเอาธาตุอันประเสียดมาไว้ในที่นี้ เพื่อว่ามิตตาท้าวพระยาผู้มึบรสมพพาน ได้โพธิยานแล ช่อหน่ออรหันตทั้งหลาย จักมีเมื่อสุดเมื่อช้อยอันนี้ หากเป็น จาฮิต แห่ง พระเจ้าทั้งหลายสืบๆ มาแท้ก็ 1/19/1 ข้าแล...”

(อรัญคะธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 1 ลาน 18 หน้า 2, ลานที่ 19 หน้า 1)

“...อันนี้มาหา (มหา) กัสสปะ หลังเห็นพุทธวิไลอันทำ นวาย ยังชื่อดอยเป็นบาลีว่า กัปปันนะคีรี แลพระพุทธเจ้าอาไสซึ่ง พระยาติโคตรบูรนั้น เมื่อชาติต้อันหลังพุน พระยาได้เอา ลูกนกไข่ เต่า ไข่แล่น มากิน จึงเสียใจปราศจากพ่อแม่ลูกเมียฮักแลเสนาอา

มาสู่ผู้เพ็งใจหั้นแล พระยาตนนี้ จักได้ตะป็นนาอรังครธาในดอยอัน
นี้ จึง ชื่นใจ ฎูกำฟ้ากัว่าแล พระพุทธเจ้าสั่งให้เอาอรังครธาหั่วอก
มาใส่ไว้ในดอยเข็ญใจ 2/17/2 (ที่) ที่นี้...”

(อรังครธา จ.ศ. 1167: ผูก 2 ลาน 17 หน้า 1, ลานที่ 17 หน้า 2)

2. วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งก่อสร้าง

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งก่อสร้าง ที่ปรากฏมีเพียงบางส่วนที่
สะท้อนภาพภูมิปัญญาโบราณ เทคนิค วิธีการ ด้านงานช่างและสถาปัตยกรรม ในหัวข้อที่
นำเสนอ เช่น ชะทาย หินมุก และอุบมุง พอสังเขป เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงบริบทของศัพท์
ทั้ง 3 ในตำนาน มีดังนี้

2.1 ชะทาย

ชะทายเป็นการผสมปูนแบบโบราณซึ่งได้กล่าวอธิบายไว้ในหลาย
เหตุการณ์ เช่น ในตอนที่อรหันตาเจ้าทั้งห้าแลพระยาจันทบุรีประระสิทธิศักดิ์กะเทวะตะป็น
นาธาตุไวกัฎุเขาลวง ดังข้อมูล

“5/11/2 (เลา)...คนทั้งหลาย ได้หินแล้วพ้อมกันขึ้นแลวันแล
3 คีบทั้งคบชั้น (คบงัน/ครบทุกชั้น ?) หลิน (เล่น) มโหสด (มทรสพ)
ลักกะละ (ลักกระ) บูชาภิบอระบวรด้วย ชะทายลายจิ้น แลแล้ว พระยา
จันทบุรี ให้แบ่งแผ่นคำ 3 อัน ใหญ่ 2 วา เป็นสี่แฉ หนาดังโบลาน นาง
ทั้ง 2 ได้แผ่นเงินเสียงคนแผ่นท้อแผ่นคำ หมั้นกลางโงงได้แผ่นเงินเสียง
อัน 1...”

(อรังครธา จ.ศ. 1167: ผูก 3 ลาน 16 หน้า 1, ลานที่ 16 หน้า 2)

คำว่า ตำชะทาย ปรากฏในตอนพระยาสุมิตตธัมมเจ้าหุดสงอรังครธาแลตะป็น
นาธาตุฎุกหลัง ดังข้อมูล

“5/21/2 (แป)...พระยาสุมิตตธัมม อาณัตพะละเทวอามาสให้
เส้น (เส็ง?) คนทั้งหลาย ด้วยว่า บุคละฝูงไดยังมักเอากานราชสัทธา จัก
ให้เป็นข้าอุปปะถาก กองข้อยมหาธาตุเจ้า กับทั้งราชอัสไก (อภัย) เรียก
บ้านกานเมืองแล ให้ดินด้วยไฮ่นาไว้กับหั้นแล ยามนั้น คนทั้งหลาย พ้อม
กันว่า ชุม 1 ขานว่า จักตำชะทาย...”

(อรังครธา จ.ศ. 1167: ผูก 5 ลาน 21 หน้า 2)

สมชาย นิลอาธิ (สัมภาษณ์: 2561) ได้ให้ข้อมูลกับผู้ศึกษาว่า “ชะทาย” หรือ “สะทาย” เป็นการผสมปนเพื่อ “โปก, ฉาบ, ปั้น” ซึ่งเป็นกรรมวิธีโบราณ อีกวิธีคือการ “สอ” ใช้กับงานช่างปูนโบราณ, ซึ่งตรงกับคำว่า ปะทาย ในภาษาลาว มีความหมายว่า ดินทรายผสมปูนและน้ำเหนียวสำหรับก่อหรือโปกดินจี่ (กะขวงสีกสาทิกาน สปป. ลาว, 2505: 709) คำว่า “ชะทายลายจิ้น” คือ การปั้นลวดลายปูนประดับ ในที่นี้บ่งบอกว่าเป็น ลวดลายจิ้น ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ทางศิลปวัฒนธรรมระหว่างอาณาจักร

ในจารึกอิฐเผา (วัดพระธาตุพนม) มีข้อความที่เกี่ยวข้องกับ “ชะทาย” ว่า “พุทธศักราช 2444 ปีฉลู ตรีศก ร.ศ. 120 ณ วัน เดือนอ้าย ขึ้น 14 ค่ำ ภายในมีท่านพระครู สีทา พระครูอุตรพิทักษ์คณะเดช ท่านพระครูหนู พระเล็กเมืองอุบลราชธานี พระครูทาเจ้า ด้านทั้ง 4 วัดธาตุพนม... (ซำรุด) ... หลวงชาญอักษร เมืองนครราชสีมา หลวงปราณี พระศรีวรราช หลวงภักดีเสนาวรราช กรมมหาชัยหอสมบัติ-ฝั้ว ยายทองคำ-เมียท้าวพิมสาร และนายทนายิกาบ้านธาตุพนม ท้าววรบุตร กำนันบ้านพระกลาง ไชยวงศา ผู้ใหญ่บ้านดอน กลาง หลวงจำปาศักดิ์สิทธิผล กำนันบ้านน้ำก่ำ อุปราชราชวงศ์ พระชลชนนะไชย พระวรสาร พ่อกุ่ม เมืองเรณูนครพร้อมท่านข้าหลวงบริเวณ เจ้าเมือง กรมการเมืองนคร เมืองเรณู และภิกษุสามเณร ทายก อุบาสก อุบาสิกา แขวงเมืองต่าง ๆ มีศรัทธาปฏิสังขรณ์ พระเจดีย์บรมธาตุพนมคือ โบกปูนต่อยอดถึงพื้นและกำแพงที่ซำรุดต่าง ๆ มีทองคำแผ่น หนักประมาณ 50 บาทเศษ ทองคำปลิวประมาณ 3 แสนเศษ เงินแผ่นหนักประมาณ 200 บาทเศษ เงินบาทประมาณ 100 บาทเศษ แก้วเม็ดประมาณ 200 เศษ แก้วประดับ 120 ทีบ ไปงทองหล่อ 1 ใบ มีทองหนัก 2 แสน แถบสมภารเป็นที่ถาวรรุ่งเรือง นำมาซึ่ง ความเลื่อมใสของเทพดาและมนุษย์ทั้งหลายตราบเท่า 5000 วัสส นิพพานปัจจุโย โทศุ คำสะทายโปก: ปูน 5 ทราย 7 น้ำอ้อย 2 น้ำหนิง 1 ยางบง 9 ชะทายเพชร: ปูน 2 ทราย 5 น้ำมันขาม 2 น้ำมันยาง 1” (พจนีย์ เเพ็งเปลี่ยน, 2553: 165-166)

2.2 หินมุก

หินมุก เป็นหินอีกชนิดหนึ่ง ลักษณะมันวาวเนื่องจากมีส่วนผสมของ ทรายและละอองมุกน้ำจืดที่นำมาคล้วไว้ในการก่อสร้างทั้งก่อเป็นพระแท่นบัลลังก์ ก่อเป็น อาราม รวมถึงการนำมาสลักลวดลาย ได้กล่าวไว้ในหลายตอน ได้แก่ในตอนปาทลักษณะ นิทาน ดังข้อมูล

“...พระเจ้าเทสสนาดังนี้ พระยาสุวณณภิงคละ จึงให้สั่งวาน คำอันหนัก อันหนัก 3 แสนเป็นทานแก่คนทั้งหลายผู้ เป็นกำลังอันชั้น อาสาท่อแท่นด้วย หินมุก เป็นปั้นนะเทียว 2/1/2 (สร) พลัร นักแล

พระเจ้าจึงสระเด็ดจขขึ้นคอยอันนึ่ง โด่ง ดังคูหา แม่นว่าคนทั้งหลาย
ขึ้นเทิง (เทิง: ต้นฉบับตัวอักษรธรรมเขียน เเทิง) หั้น ก็ผ่คอยเห็น
(ก็มองเห็น?) หนองหานน้อย หนองหานหลวงเป็นเค้าแล ค้อยเห็นเมือง
สีโคตรบองภูกำฟ้า ก็มีแล...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 2 ลาน 1 หน้า 1, ลาน 1 หน้า 2)

“2/8/2 (แล) ...ก่อนยามนั้น ท้าวพระยาทั้งหลายผู้ข่าว มีพระ
ยาจุลลณีแลพรหมทัต แลพระยาอินทปฏิฐนคร แลนันทเสน ก็มาเค้า
โหมกันที่แคมน้ำ เบื้องใต้ปากน้ำเซหั้น ตกแต่งคนทั้งหลายพันหินมุกจัก
ก่อเป็นอาราม ไว้ถ้ำมหากัสสปะเถระเจ้า...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 2 ลาน 8 หน้า 2)

และในตอนพราหมณ์ทั้งห้าเมืองราชาพิเศกพระยาจันทบุรีปรสิทธิสักกะเทวะ
ก็ปรากฏการใช้หินมุกในการสลักเป็นศิลาจารึก ดังข้อมูลที่คัดมา

“...ยามนั้น ไชยยะพราม จึงเล่าแก่พรามทั้งสี่ว่า ข้าได้เห็น
กงจิตแก้ว พระพุทธเจ้าแห่ง 1 แล พรามทั้งสี่ แจ้งดังนี้แล้วจึงเอากำลึง
ดอมพระยาจันทบุรี ไชยยะพรามจึงพาไปสู่แคมหนองคั่นแทลื่อน้ำ แล้ว
พ้อมกันลักกระบुชา เอาหินมุกสี่เหลี่ยมมาลักลายเล็ก ว่ามวร (มवल) นี้
พระเจ้าสรุฎฐิตอยู่ทำนวย 4/18/1 ว่า พระยาดน 1 ชื่อว่า สีธัมมาโลก
(ศรีธรรมมาโคก) จักก่อแฮกเจติยะประเลิด ทั้งห้ามาราชาพิเศก เจ้าบุรีจัน
เป็นพระยาเสวยราสบ้านเมืองอันนี้ พระยานครก่อแฮกไว้ที่เพียงหาดซา
ยกลางน้ำหั้น เห็นจึงสักหินลายลัก (ลักขณม์) ผังไว้ให้แจ้ง...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 4 ลาน 17 หน้า 2, ลาน 18 หน้า 1)

จะเห็นได้ว่าลักษณะการใช้งานหินมุกนั้น มีความคล้ายคลึงกับหินทรายหรืออาจ
เป็นหินทรายเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องตามหลักฐานทางโบราณคดีว่า มีการทำใบเสมา
ก่อปราสาท ศิลาจารึก โดยใช้หินทรายเป็นจำนวนมากในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ส่วนหินอีกประเภท
ที่ใช้ในการก่อสร้างเช่นเดียวกัน มีชื่อเรียกว่า “หินแลง” ซึ่งปรากฏในตำนานอุรังคธาตุเช่น
เดียวกัน

2.3 อุบมุง

สงวน รอดบุญ (2545: 130) กล่าวว่า “อุบมุง ก่อด้วยอิฐโอบปูนทั้ง หลังแม่กระทั่งหลังคา รูปทรงของหน้าบันมีลักษณะโค้งแหลม ตรงกลางเป็นหลังคาชั้นเดียว ตรงกลางเป็น หลังคาซ้อนสองชั้น หน้าบันมีลวดลายเครือวัลย์ ปั้นปูนประดับ ที่นครหลวงพระบาง มีอุบมุงอยู่หลายวัด เช่น ที่วัดเชียงทอง วัดเชียงม่วน วัดหมื่นนา วัดสุวรรณะพุมมาราม ส่วนที่เวียงจันทน์ มีที่วัดอินแปง วัดแสน วัดหัวซียง และวัดอุบมุง เป็นต้น

ลองพิจารณาศึกษาตามรูปแบบของข้อมูลที่ยกมา ข้อมูล อุบมุง กล่าวไว้ในตอนที่ พระพุทธเจ้ากล่าวกับพระอานนท์ว่าพระยาสุริยวงสาไชยจกัธมมิกกราชาเสฏฐาธิราช จักได้ก่อเจดีย์ครั้งที่ 2 เพื่อครอบอุบมุงอุรังคราตุ ดังข้อความที่ยกมา

“...พระยาสุริยวงสาไชยจกัธมมิกกราชาเสฏฐาธิราช ดังนี้
ปางนั้นเห็นแลดูราอาณน พระยาตนนั้นได้ พำเพ็ญ ทาน สีน บารมีอัน
มาก จักเป็นพระยาตนประเสริฐยิ่งกว่าท้าวพระยาทั้งหลาย จักมีอายุ
หมื่นยี่น 1/15/1 โขตนาพุทธศาสนาพระตถาคตที่เก่าที่ใหม่ จักได้ก่อ
เจดีย์ถ้วน 2 ทีโลมไวยัง อุบมุง อุรังคราตุพระตถาคต ไว้ที่ ภูกำพำ
นั้นแล...”

(อุรังคราตุ จ.ศ. 1167: ผูก 1 ลาน 14 หน้า 2, ลาน 15 หน้า 1)

ในตอนที่พระยาสุวณณภิงคละและราชเทวี สร้างอุบมุงหินครอบรอย พระพุทธรบาท อันให้ชื่อว่า ธาตุเชิงสุม (พระธาตุเชิงชุมในปัจจุบัน) ดังข้อความที่ยกมา

“1/26/1...พระยาสุวณณภิงคละและราชเทวี ได้ยื่นปาทลัก
ขนาแลอปปหาริยธัมม อันพระเจ้าเทสสนากัซมขึ้นยินดีจักสร้าง อุบมุง
หิน โลมฮอยอันสุมนั้นกับทั้งกระโจมหัวไสไว้จึงว่า ธาตุเชิงสุม เพื่อดังนี้
แล...”

(อุรังคราตุ จ.ศ. 1167: ผูก 1 ลาน 26 หน้า 1)

และกล่าวในตอนที่ชาวเมืองหนองหานหลวงก่ออุบมุงบนดอยแท่น ดังข้อความ
ที่ยกมา

“2/8/2 (แล) ...แม่นางเมืองหนองหานหลวง อันพระยา
สุวัฒน์ภิงคละเป็นเค้า ชาวเมืองหนองหานน้อย มีพระยาคำแดงเป็น
เค้า ตกแต่งกันพันแลงมาไว้แล้ว คนทั้งหลายจึงจาพัน (พนัน) กันว่า
ผู้ขายชาวเมืองหนองหานหลวง จักก่อยู่ปมุงอันนึ่งเทิงคอยที่แท่นพระ
เจ้าสร้อยจืดแต่ก่อนนั้น”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 2 ลาน 8 หน้า 2)

ในความนึกคิดของคนปัจจุบันคำว่า อูบมุง มีความใกล้เคียงกับเสียงของคำว่า
อุโมงค์ แต่เมื่อหากพิจารณาตามข้อมูลที่ได้นำเสนอมาแล้ว จะเห็นได้ว่า อูบมุงจะมีลักษณะ
เป็นสิ่งก่อสร้างที่คล้ายกุ หรือปราสาทหิน ซึ่งมีปรากฏอยู่ทั่วไปในดินแดนบางส่วนของ สปป.
ลาว และดินแดนภาคอีสานของประเทศไทย รวมไปถึงสิ่งก่อสร้างที่อาจารย์สงวน รอดบุญ
ได้บรรยายไว้

3. เงินตราโบราณ

พบคำว่า เงินดั่ง, เงินแป (อีแปะ? ซึ่งเป็นเงินปลี๊กโบราณ กะแปะ ก็ว่า), และ
เงินแห่นัน ในตำนานอุรังคธาตุซึ่งเป็นชื่อสกุลเงินตราของแคว้นต่าง ๆ ในตอนที่มาร่วม
สถาปนาอูบมุงอุรังคธาตุ เงินดั่ง เป็นสกุลเงินของเมืองหนองหานน้อย เงินแป (อีแปะ?)
เป็นสกุลเงินของเมืองอินทปัฐนคร เงินแห่นัน เป็นสกุลเงินของเมืองจุลฉวีพรหมทัต
ซึ่งสะท้อนว่าแต่ละเมืองมีระบบเงินตราเป็นของตัวเอง และชื่อเงินนั้นเป็นชื่อเงินโบราณที่
ปัจจุบันสูญหายไปแล้ว แต่ยังปรากฏในข้อความที่ยกมา ดังนี้

“...พระยาจุลฉวีพรหมทัต มี เงินแห่นัน 5 พัน ทำฮ้อยห้าสิบ
แห่นันแล แห่นันหนัก 4 ฮ้อยเค้า (เก้า?) มีค่า 5 ฮ้อย 5 สิบ แห่นัน
แลแห่นัน หนัก 3 ฮ้อย เอาค้องสิบเก้า จับ เก้าหน่วย สิบเจ็ดจับ มีเจ็ด
หน่วย ใสไว้ ฮองลุ่มก้าด้านวันออก

พระยาอินทปัฐนคร มีเงินแปเก้าล้าน (เก้า) แสน 2/18/2 (ทุ)
เก้าหมื่น เก้าพัน เก้าฮ้อย มีค้ำบอก (ปลอก) มือ 3 หมื่น 3 พัน 3 ฮ้อย
3 สิบ จึงหล่อทองเป็นฮูปเฮือง (เฮือ) ใสไว้หลุมด้านใต้...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 2 ลาน 18 หน้า 1, ลาน 18 หน้า 2)

“2/22/2 (ไท)...

พระยาจุลลณีพรหมทัต มีคำ 5 ฮ้อยแห่นัน แลแห่นัน (แล) หน้า 3 ฮ้อย

พระยาอินทปฏิฐานคร มีเงินแป 3 แสน

พระยานันทเสนา มีขันคำ 3 หน่วย แลหน่วย (แล) หน้า 3 หมื่น

พระยาคำแดง มี เงินดั่ง 3 แสน

พระยาทั้ง 4 บุษยาพระยาสุวณณภิงคละ ด้วยคาถาอันนี้หั้นแล...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 2 ลาน 22 หน้า 2)

ในข้อเท็จจริงนั้น ล้านช้างโบราณมีเงินหลายประเภทที่ใช้ในการแลกเปลี่ยน เช่น เงินบักค้อ (เงินดั่ง-เพราะมีลักษณะเหมือนตัวดั่ง) เงินฮ้อย (ร้อย) เงินฮาง เงินเจียง เงินคองสิง เป็นต้น

4. สัตว์

สัตว์ที่ปรากฏในตำนานอุรังคธาตุมีหลากหลายทั้งสัตว์กายสิทธิ์ สัตว์ทั่วไป โดยใช้เป็นตัวเดินเรื่องอย่างพระยานาค ม้าพลาหก หรือ วลาหก ม้าอาชะไนย (อาชาเนยย) แต่สัตว์บางชนิดเป็นสัตว์ที่มีจริงแต่อาจถูกนำมาสร้างให้เกิดปฏิกิริยาเกินจริงหรือมีความลึกลับ มีรายละเอียดดังนี้

4.1 เจือก

เจือก ตามสารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ ฉบับปริษา พิณทอง (2532: 125-126) ได้ให้ความหมายของเจือกไว้ว่า เจือก น. งูน้ำ, ปลาไหลไฟฟ้า... งูชนิดนี้ เวลาจะกินเลือดคนบนท้องที่มันอยู่จะเป็นสีเขียวสะดุดตา ถ้าเรากัดเลือดสักหยดให้มันกิน สีเขียวจะหายไป... ผู้ศึกษาจึงคัดข้อความมาเพื่อนำเสนอ ดังนี้

“...สัตว์ทั้งหลาย มีต้นว่า จีแซ้ เต่า ปา ตายมากนัค ผีทั้งหลาย เห็นก็เอากันมาชุมนุมอยู่ แคม น้ำเหนือก ทั้งหลายห้องแห่ง นาคทั้งหลายก็จักดอมเขา ลวด กทำ ฮ้ายเป็น อนตาย แก่นาคทั้งหลาย ด้วยพยาสเจ็บไข้เป็น เค้า บางพอง ก็ตายไป แม้นว่า เจือก ก็ดังเดียว จึงเอากันหนีน้ำแคมน้ำอุรังคนที คว่าหาที่อยู่ ผี สาง นาค แล เจือก งู ทั้ง มวร เลาน้ำของ มาได้สัตว์ตนาค อยู่เพียง 1/2/2 (ครา) ดอยนันทกั้งฮี...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 1 ลาน 2 หน้า 1, ลาน 2 หน้า 2)

4.2 ปลาชานาก

ภาพที่ 2 ปลาชานาก
(ที่มา: <https://th.wikipedia.org>)

ปลาชานาก ปัจจุบัน สปป. ลาว ยังมีใช้อยู่ ซึ่งตามสารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ ฉบับปริษา พิณทอง (2532: 762) ได้ให้ความหมายของปลาชานากว่า “สะนาท 1 น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งคล้ายปลาฉลาม ตัวโตมาก ปากบนยื่นออกไปเป็นท่อนยาว มีฟันแหลมเป็นซี่ ๆ ฟันทั้งสองเป็นฟันเลื่อย...” สะท้อนว่าปลาชนิดนี้ในอดีตอาจมีปรากฏในแม่น้ำโขง จึงทำให้ผู้เขียนตำนานเกิดความประทับใจในรูปลักษณ์ จึงได้นำมาเขียนไว้ในตำนานนี้ ดังข้อความ

“...ยามนั้น เทวดาทั้งหลาย มีประสิทธิศักดิ์กะเทวดาเป็นค้ำ
นำไปฮักสาปได้ ไปท้ออินทสิริเจียมบาง นางเทวดามัจฉานารี จึงนิมิต
เป็น ปาชานาก ตัว 1 ยาวชาววา (ห่า?) วา เกิด (เกล็ด) เป็นคำทิ้งมวร ก่ง
หลังเป็นฮองหนุนเฮือ 4/21/1 ซู (ซู) ขึ้นสูงพ่นน้ำ 3 สอก คนทั้งหลาย
เห็นยังเป็นอัศจรรย์ อยู่่านกลัว อนุพาบ กัมขาบแทบปฐวี...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 4 ลาน 20 หน้า 2, ลาน 21 หน้า 1)

การที่เทวดานิมิตเป็นปลาชานาก นั้นเนื่องจากเป็นปลาที่มีขนาดใหญ่เป็นพิเศษหายาก แปลกประหลาด การนิมิตเป็นปลาชนิดนี้จึงถือเป็นการส่งเสริมบารมีของเทวดา

4.3 ปลาเปียนไฟ

ปลาเปียนไฟ เป็นปลาทั่วไปที่อาศัยในลุ่มแม่น้ำโขง รวมถึงแหล่งน้ำอื่น เช่น น้ำตก มีชื่อท้องถิ่นว่า ปลาเปียนไฟ หรือ ตะเปียนไฟ

ภาพที่ 3 ปลาเปียนไฟ
(ที่มา: Ian G. Baird และคณะ, 1999: 39)

เนื่องจากมีครีบบีแสงสะดุดตาทำให้ได้ชื่อนี้ ปลาเปียนไฟ ถูกกล่าวในตอนที พระพุทธเจ้ากล่าวกับพระยาสุวณณภิกขุ เกี่ยวกับการประทับรอยพระบาทในที่ต่าง ๆ หนึ่งในนั้นคือเมืองแพร์ อันได้เห็นชาวเมืองถวายเป็นปาชา (ปลาช่าหรืออาจเป็นปลาก่า คือ ปลาชนิดหนึ่งคล้ายปลาหมอ แต่ตัวใหญ่และกลมกว่าปลาหมอ) ปลาเปียนไฟ ปลาตะเพียนไฟ, ภาษาลาว ปาเวินไฟ ตัวเหมือนปลาตะเพียน (ปลาช่า) แต่หางสีแดง (Ian G. Baird และคณะ, 1999: 34) แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงฉันท และปล่อยลงน้ำไป ด้วยอำนาจแห่ง พุทธคุณทำให้ปลาดังกล่าวกลับฟื้นคืนชีวิตกลับมาดังเดิมแต่ยังมีรอยไม้ติดอยู่กับตัวจนถึง กระทั่งทุกวันนี้ ดังข้อความ

“...ศูรามหาราส ฮอยจิดแก้วมีใน เมืองโยนกวัตตินครเชียง
ใหม่พัน พระพุทธเจ้าทั้ง 3 ไปสันทว่าที่นั่นแล้ว ก็ช้อน (ฮอย) กันอยู่ ดา
ลงไว้ด้วยลำดัด ในหินสุบสะเกาทันชุตันก็มีแล พระตภาคตไป บิณฑิ
บาลในเมืองแพร์ (แพร์) อันเป็นปูราณบิณฑิบาลแห่งพระพุทธเจ้าแต่ก่อน
1/25/1 (ช่า) นั้น เขาชาวเมืองแพร์ ทั้งหลาย ก็เอาช่าวแลปาชา (ปลาช่า)
ปาเปียนไฟ (ปลาตะเพียนไฟ) มาใส่บาสแห่งตภาคตตั้งนั้น ขึ้นสู่ (ดอย
เทพ) ดอยไซชมพูทีไปแล้วจึง (ลงเมื่อ) ขึ้นดอยผาฮังฮัง จึงเห็นชูปปาชา
ปาเปียนไฟ มีในปาทลิกขนาแห่งพระพุทธเจ้าทั้ง 3 อันเป็น อับบหาริ
ยธัมม พระตภาคตก็ปลันยังปออันชาวเมืองแพร์ทั้งหลายใส่บาสนั้น จึงอ
ธิฎฐานใหม่ชีวิตชูตัวไว้ในน้ำนั้น ปายังเป็นฮอย ไม้ทีบ ชูตัวตบต่อเท่าเสี
ยกับ พัน ก็มีแล คนทั้งหลาย ผูกอยู่ในเมืองอันเป็นปาชา ปาเปียนไฟ

เขาสู้อันเป็น อับปหาริยธัมม กิ คมรบยาแยง ปกิน แม่นได้ก็ปล่อยเสียว
ดีหลีแล...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 1 ลาน 24 หน้า 2, ลาน 25 หน้า 1)

ในทางภาษาศาสตร์นั้น ว สามารถแผลงเป็น พ เช่น วระ เป็น พระ และ พ แผลง
เป็น ป เช่น ภาษาถิ่นเหนือ เพิ่น กลายเป็น เป็น เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าสัตว์ทั้งสี่กลับและธรรมดาเหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้อธิบายเหตุและบอก
เล่าปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ในตำนานซึ่งสะท้อนว่า ในความนึกคิดของผู้เขียนตำนานได้เห็นและ
เกิดความประทับใจจึงปรากฏชื่อเหล่านี้ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้ได้ศึกษาภายหลังที่เกี่ยวข้อง
กับสัตว์ต่าง ๆ ที่คนโบราณบันทึกไว้

5. เครื่องใช้

เครื่องใช้ไม้สอยที่ผู้ศึกษาคัดมานำเสนอนี้เป็นเพียงบางส่วน เนื่องจากสนใจใน
ชื่อเฉพาะ และเคยได้ยินวลีที่เกี่ยวข้องกับเครื่องใช้โบราณ คือ “ถั่วโยโงโต” ทำให้อยาก
นำเสนอศัพท์ที่ปรากฏในอุรังคธาตุ ว่ามีความสำคัญเพียงใดจึงต้องใช้ข้อเท็จจริงให้กับอุรังคธาตุ
ดังข้อมูลที่น่าเสนอ

5.1 ไต

ไต ตามสารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ ฉบับปริษา พิณทอง
(2532: 381) ให้ความหมายว่า ชัน, ถาด อาจมีรูปทรงคล้ายเตียบของภาคกลาง เป็นภาชนะ
มีค่าที่ใช้ในการรองหลุมเพื่อก่ออุโมงค์อุรังคธาตุ ดังข้อความ

“2/18/2 (ท) ...พระยาคำแดง (พระยานันทเสน) มีโณน
(กระโณน) หมากคำหน่วยนึ่ง หนักเจ็ดพันสี่แหวนเต็ม ชันเงินหน่วย
นึ่งหนักเก้าพัน ไตคำ หน่วยนึ่ง ไตเงิน 2 หน่วย หนักหมื่นเก้าพัน สี่
ม้าว เต็มมีฮ้อยคู่แล้วแลคู่หนัก 2 พันคำถึงเก้าหมื่น สี่คองสิบเจ็ดจับ
เจ็ดหน่วย สิบห้าจับ ห้าหน่วย สิบสามจับ 3 หน่วย สี่ไวย้องหลุมด้าน
เหนือ...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 2 ลาน 18 หน้า 2)

5.3 ไม้สีฟัน

ไม้สีฟัน เป็นเครื่องใช้โบราณ ปัจจุบันในหมู่พระกรรมฐานยังใช้อยู่ โดยลูกศิษย์จะเป็นผู้ทำถวายพระอาจารย์ของตน ไม้ที่ทำเป็นไม้รสฝาด เช่น ไม้โกทา ข่อย สะเดา อาจเนื่องด้วยมีฤทธิ์สมานแผล และยับยั้งแบคทีเรียในช่องปาก จะนำไม้เหล่านี้นมา ผ่าเป็นซี่ ทบปลายด้านหนึ่ง อีกด้านจะเลี่ยมให้แหลม ใช้สีฟันแทนแปรงสีฟัน บางพื้นที่เรียก “ไม้เจีย”

ซึ่งในตำนานอรัญคชาตุ ได้กล่าวไว้ในตอนที่พระพุทธเจ้าประทับในป่าเขตะวัน โดยมีพระอานนท์เป็นผู้อุปฐาก ดังข้อความ

“...เมื่อสัพพัญญูเจ้า ยัง ท้าวรามาน อยู่ สำราณ 1/6/2 (ครู) ใน ป่าเขตตวันอาราม ยามไถ่ยุง เจ้าอานน ตนอุปฐากไม้สีฟันแล่น้ำ ส่วย หน้าสัพพัญญูเจ้า เมี้ยน กิจจชำระแล้ว เล็งเห็นปรุถนแห่งพระเจ้า 3 ตน อันเข้าสู่ันริพพานได้ไว้ ธาตุ ในดอยกัปปันนะคีรี มีที่ไถ่ เมืองสิโคตรบอง...”
(อรัญคชาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 1 ลาน 6 หน้า 1, ลาน 6 หน้า 2)

จะเห็นว่าสิ่งของที่ยกมานี้เป็นเครื่องใช้โบราณที่อาจตกทอดมาสู่ยุคปัจจุบัน แต่ก็มีบางอย่างถูกเปลี่ยนนามเรียกขานไปจนไม่เหลือเค้าเดิม จนอาจเป็นที่ฉงนแก่ผู้ศึกษาว่านามเกี่ยวกับเครื่องใช้ที่ระบุมีรูปลักษณะใดกันแน่

6. เครื่องแต่งตัว

ในประเด็นเครื่องแต่งตัวก็มีความน่าสนใจไม่น้อย เพราะสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม “เอ้-ย่อง” หรือการแต่งตัว ประดับประดาของคนโบราณ จนมีคำกล่าวคล้องจองในวรรณกรรมเวสสันดร ว่า “ม้าวใส่แขนแหวนใส่ก้อยปัดน้อยสร้อยสังวาล” ดังข้อมูลที่ยกมา

6.1 กระจอน

กระจอน ตามสารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ ฉบับปรีชา พิณทอง (2532: 16-17) ได้แบ่งเครื่องประดับชนิดนี้เป็น 2 ประเภท คือ 1) กระจอนจุม เป็นตุ้มหูที่ทำเป็นดอกไม้จุม ๆ เหมือนดอกจิว และ 2) กระจอนยอย ตุ้มหูที่ทำเป็นสร้อยระย้า... เป็นเครื่องแต่งตัวที่ใช้ในการรอลงหลุมเพื่อก่ออุบมุงอรัญคชาตุตั้งข้อความ

“...พระยาสุวณณภิงคละ กระโจมหัว 2 อัน แลอัน (แล) หน้า 3 หมิ่น
สังวานคำ 2 อัน แลอัน (แล) หน้า 3 แสน มี (กระ) โถน หมากคำหน่วย
1 หน้า 9 หมิ่น ใส่แหวนแล กระจอนหู เต็มชั้นคำหน่วยหนึ่ง...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 2 ลาน 18 หน้า 2, ลาน 19 หน้า 1)

6.2 วันลักคัง

วันลักคัง น่าจะเป็นเครื่องประดับประเภทหนึ่ง (ลักคัง สันนิษฐานว่า
คือ กระจก รวมความแล้วอาจจะเป็นเครื่องประดับที่มีรูปร่างหรือประดับด้วยกระจกหรือ
กระดิ่ง) ซึ่งมีข้อสังเกตคือ ขนบในการแต่งตัวที่มักกล่าวเริ่มตั้งแต่ส่วนศีรษะ ส่วนลำตัว และ
ส่วนเท้า เช่น มงกุฎ กรองศอ อูรพันชะ... ตามลำดับลงมาซึ่ง (เครื่องแเอ้/แต่งตัว) ที่ชื่อ วัน
ลักคัง อาจเป็นเครื่องประดับของลำตัวส่วนบนบริเวณลำคอ บ่า หน้าอก นามนี้ยังหาลักษณะ
แน่นอนไม่ได้ จึงได้นำข้อมูลดังกล่าวเพื่อเป็นประเด็นพิจารณา ดังนี้

“4/5/1...”

เอกจักขุนาค ให้ผ้า แล้วจึงบอกเดินกันมาชูแห่ง

กายโลหะนาค ให้เสื้อ

อินทจักกนาค ให้แหวน

เสฏฐุเขยขนาด ให้คันไชยสีด้าแก้ว

สหัสสะนาค ให้เช็ดคำพันยอด ฮูปท้าวพันคนเป็นลายอยู่ในเช็ด

สิทธิโภคะนาค ให้วันลักคังคำประดับแก้ว

คันธัพพนาค ให้สังวานคำ

สิริวษะนาค ให้เกบตีนคำ

เทวดาอินทสิริ ให้แว่น แก้วขอบคำแค

เทวดาอินทผยอง ให้ต่างคำ

เคื่องฝู่งนี้ ย่อมประดับแก้วชู้อัน”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 4 ลาน 5 หน้า 1)

“4/6/1 ...ยามนั้น บุรีไปชำระน้ำสุคนธ์นาคนิมิตแล้ว ก็เช็ดด้วยผ้าอัน
นั้น คึงก็ลวดขาวงามแล้วแล ทาท้องใหญ่นักก็ แวบ กลมงาม ดังชาธนู
อินทานั้นแล แล้วทาน้ำมันแล้ว จึงนุ่งเสื้อผ้า ใส่สังวาน วันลักคังแล ถือ
แหวนแลถือต่าง ใส่เช็ด (เช็ด) หัว จึงเอาดอกไม้เกี้ยวข้อมือ เสาแวงแว่น
แล้วก็แย้มหัวหันแล จึง พายคันไชยสี ใส่ สีเกบตีนคำ...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 4 ลาน 6 หน้า 1)

6.3 ม้าว

ม้าว ตามสารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ ฉบับปรีชา พิณทอง (2532: 610) คือ “พาหุรัต เครื่องประดับต้นแขน... เป็นเครื่องประดับชั้นสูง สำหรับพระราชามหากษัตริย์ใช้ ถ้าคนธรรมดาสามัญใช้ก็องแขน ก้องขา คือ เอาเงินทองหรือทองคำมาตีเป็นบ่วงกลม ๆ สวมที่ข้อแขนและข้อขา...” เครื่องประดับชนิดนี้ยังเป็นที่ยิยมในผู้คนบางประเภท เช่น ศิลปิน นักร้องแบบต่าง ๆ และเป็นเครื่องแต่งตัวที่เหล่านางกษัตริย์ใช้เป็นเครื่องบรรณาการแก่กันและกัน และเป็นเครื่องสักการะแก่พระธาตุเจดีย์อีกด้วยด้วยตั้งข้อความ

“5/10/2 (โล) ...ยามนั้น นางทั้ง 2 ก็มาคารวะนบไหว้ นางอินสว่าง เห็นนางทั้ง 2 ก็มีใจฮักชมชื่นยินดี ให้ทานขันคำเคื่องกับคนหน่วยกาง (กลาง?) ตั้งน้ำเต้าฝาทับคำคนหน่วย ขันกางตั้งน้ำเต้าฝาทับคำคนหน่วย (จารขำ) ม้าวคำ ปิ่นเกล้าคำ ต่างคำ ฝ้ายใบ ทุกเยื่อง (อย่าง) ให้เสมิ (เสมอ) กัน พระยาจันทบุรี เอานางทั้ง 3 ไปภูเขาลวงแล้วให้วันบูชา...”

(อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167: ผูก 5 ลาน 10 หน้า

จะเห็นว่าเครื่องประดับโบราณที่ถูกบันทึกไว้ในตำนานชื่อบางชื่อนั้นไม่เป็นที่รู้จัก และไม่สามารถบอกลักษณะได้ เครื่องแต่งตัวที่นำเสนอมานี้เป็นเพียงบางส่วน หากทางนักโบราณคดีได้นำไปศึกษาต่อยอด อาจเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการและวงการเครื่องประดับเป็นอย่างยิ่ง

สรุปและอภิปรายผล

จากการนำเสนอข้อมูลศัพท์ 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) ที่มาของชื่อ ภูเก้าพรี 2) วัสดุอุปกรณ์ สิ่งก่อสร้าง เช่น สะพาน หินมุก อุบมุง เป็นต้น 3) เงินตราโบราณ เช่น เงินดั่งเงินแป (อี่แปะ?) เงินแห่นัน เป็นต้น 4) สัตว์ เช่น เจือก ปลาชุนาก ปลาเปียนไฟ เป็นต้น 5) เครื่องใช้ เช่น ไต ไม้สีฟัน โอ เป็นต้น 6) เครื่องแต่งตัว เช่น กระจอน วันลักคัง ม้าว เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึงมรดกทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านงานช่างฝีมือ ซึ่งทำด้วยเงิน ทอง และนาก เป็นต้น และศิลปกรรมสาขาต่าง ๆ รวมทั้งด้านชีววิทยา เงินตราการซื้อขายและแลกเปลี่ยน ข้าวของเครื่องใช้สำคัญ เป็นต้น ที่ปัจจุบันนั้นได้สูญหายไปแล้ว การที่ผู้ศึกษาหยิบยกคำศัพท์เหล่านี้ขึ้นมา ก็เพื่อต้องการกระตุ้นเตือนตนว่า “ในวรรณกรรมมีวิถีชีวิตชุกช่อนอยู่” อย่างน้อยก็เป็นชีวิตผู้คน สัตว์ สิ่งของ ที่ถูกถักทอเป็นฝัน

วรรณกรรม อาจเป็นชีวิตในยุคสมัยของผู้เขียนตำนานเอง คือมีการร้อยเรียงเรื่องราวจาก
บริบทรอบกายตนแทรกเสริมไว้ในตำนาน จึงเป็นเรื่องที่ผู้ศึกษาวรรณกรรมทั้งหลายควรให้
ความสนใจ

ข้อเสนอแนะ

ในวรรณกรรมอุรังคธาตุยังมีศัพท์อื่น ๆ ที่ยังไม่ได้นำมาอธิบายไว้ในบทความนี้
ผู้ศึกษาจึงนำเสนอไว้เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาเพิ่มเติม เช่น ศัพท์เกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์
สิ่งก่อสร้าง เช่น กระต๊อบ ต้าย เต้าฮ้าง ไลหางปลา หินหมากคอม อยุดอยา เป็นต้น ศัพท์
เกี่ยวกับสัตว์ เช่น ปลาข่า ลวา เป็นต้น ศัพท์เกี่ยวกับเครื่องใช้ เช่น ไม้หีบ เล้า-เยีย หยวง
เหล็ก เป็นต้น ศัพท์เกี่ยวกับเครื่องแต่งตัว เช่น ผ้าสาดก เป็นต้น และศัพท์เกี่ยวกับอื่น ๆ
เช่น หุง ประค้อ พุด เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการต่อไป

.....

เอกสารอ้างอิง

เอกสารต้นฉบับ

อุรังคธาตุ ฉบับวัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม รหัส L13060
จำนวน 5 ผูก (ผูก1-52 หน้า ผูก2-50 หน้า ผูก3-51 หน้า ผูก4-48 หน้า ผูก5-56 หน้า)
ขนาด 4.2 x 52 x 5 เซนติเมตร จารด้วยอักษรธรรม ภาษาพื้นถิ่น จำนวน 4 บรรทัด
ฉบับล่องชาด สำนวนร้อยแก้ว

ภาษาไทย/ภาษาต่างประเทศ

กะชวงสี่กษาทิกาน, สปป. ลาว. (2505). **วจนานุภมพาสาลาว**. พิมพ์ที่ 2. เวียงจันทน์:

โรงพิมพ์กะชวงสี่กษาทิกาน.

ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์. (2561). **อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167**. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.

ปรีชา พิณทอง. (2532). **สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ**. อุบลราชธานี:

โรงพิมพ์ศิริธรรม.

พจนีย์ เฟ็งเปลียน. (2553). **นิทานอุรังคธาตุ ฉบับหลวงพระบาง**. กรมส่งเสริม

วัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทหารผ่านศึก.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2521). **อุรังคนิทาน ตำนานพระธาตุพนม**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้ว

การพิมพ์. ศิลปากร, กรม. (2483). **อุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม) พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อ.ต. หลวงประชุมบรรณสาร (พิณ เดชะคุปต์).** กรุงเทพฯ: ไทยเชชม.

สงวน รอดบุญ. (2545). **พุทธศิลปะลาว.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สายธาร.

สมชาย นิลอาธิ. (15 พฤษภาคม 2561). **สัมภาษณ์.** นักวิชาการอาวุโสสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อริยานุวัตร, พระ. (2524). **อุรังคนิทาน (ฉบับลายมือ).** มหาสารคามฯ: ศูนย์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดมหาชัย.

Ian G. Baird และคณะ. (1999). **ป่าพื้นเมืองอยู่ปากใต้ของลาว.** สปป. ลาว: โครงการปะมงชุมชนและปกป้องรักษาป่าเขา กะซวงกะสิกำและป่าไม้.

Wikipedia. (ม.ป.พ.). **รูปภาพปลาฉลาม.** [ออนไลน์]. ได้จาก: https://th.wikipedia.org/wiki/:Sawfish_genova.jpg. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 7 เมษายน 2563].

.....